БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилөтинген

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Қызылхоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1953 июль 5 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 128 (2813)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **М. Даир.**—Коммунистериниң саналдарын амыдыралга боттандырар (2 арын).

М. Луценко.—Сиген кезилдезин болгаш шыктыг чемнер белеткелин организастыг чорудар (2 арын).

Школаларның өөредилге чылынга белеткелин үлегерлиг чорудар (2 арын).

РАЙОН СОЛУННАРЫНЫҢ АРЫННАРЫНДАН: Колхоз тудугларынче улуг кичээнгей салыр (2 арын).

А. Чичаан-оол.—Чаартынган Ий (3 арын).

А. Лепёшкин.—Чаа дүжүт ажаап алыышкынынга уткуштур (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

АЙТЫРЫГЛАРГА ХАРЫЫЛАР: **М. Павлов.**—Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязы (3—4 арыннар).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш күрүнеге тараа дужаалгазынга үлегерлиг белеткенир

Коммунистиг партияның XIX съездизиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бедидер, Төрээн чурттуң байлаан улам көвүдедир дугайында салган сорулгазын чедиишкинниг күүседир дээш областың колхозчу тараажылары, машина-трактор станцияларының болгаш совхозтарның ажылдакчылары бүгү улустуң социалистиг чарыжынга кирип, улуг сорук кириишкинниг демисежип турарлар.

Ажаап алыышкын ажылдарын болгаш тараа белеткелдериниң күрүне планын чедиишкинниг күүседири колхозчу тараажылар биле механизаторларның демниг күш-ажылында болуп турар. Оларның холунда мергежилдии-биле ажыглап тургаш ажаап алыышкынны кыска хуусаада чорудуп болур четчир санныг күүлүг техника бар. Ам бирги чергениң сорулгазы—комбайннарның болгаш өске-даа ажаап алыышкын машиналарының, тараа арыгдаар механизмнериң болгаш тракторлар, транспорт чепсек-херекселдериниң септелгезин дүрген доозары болур.

Совет күрүне Тыва областың көдээ ажыл-агыйын ажаап алыышкынның күүлүг техникалары-биле чепсеглээн. Үгле бо чылын бизин бистиң машина-трактор станцияларывыс бежен хире боду чоруур болгаш «Сталинец—6» деп комбайннарны алган. Моон-биле чергелештир колхоз бүдүрүлгезинге МТС-тернин ролю улам-на өзүп турар. Оларга бо чылын тараа культураларының 90—95 хуузун ажаарының сорулгалары туруп турар. Ынчангаш бүгү комбайн паркларын чогуур өй-шаанда дайынчы байдалга белеткээри, ажаап алыышкын агрегаттарын эң дуржулгалыг механизатор кадрлар-биле хандырары тергиин чугула.

«Ажаап алыышкын дээрге, түр үениң херээ-дир, ынчангаш ол маныаар чорукка ынак эвес. Чогуур үезинде ажаап алыр болза, — удуп алганы ол, ажаап алыышкынга хожудаар болза —утурганы ол»—деп башкы Сталинның өөредиин кажандаа уттуп болбас.

Эш Сталинның бо айтыышкынынга баштатпышаан, бистиң областың чамдык машина-трактор станцияларының мурнакчы механизаторлары техниканы ажаап алыышкынга чедиишкинниг белеткеп турар. Чүл дизе, Чадаана МТС комбайн паркызының септелгезин колдуунда доозуп турар. Ол чедиишкин болза, машиналарны септээринче бүгү комбайнёрларны өй-шаанда мобилизастаанындан, белдирлештирип септээриниң методун ажылга нептереткининден, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге кижилерни эргежок чугула күүлдер-биле чепсеглээнинден хандыртынган. Партия эге организациязы септекчилериң ортузунга политика массалыг ажылдарны эки тургузуп, социалистиг чарышты калбарткан. Ол ышкаш Сүт-Хөл МТС ажаап алыышкынга база багай эвес белеткенип турар.

Ындыг болза-даа, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел ажылдары областың МТС-теринде, колхозтарында болгаш совхозтарында кончуг багай чоруп турар деп шуут айтыр херек. Белеткелдиң чогуур үезин эрттиргеш, кажан дүжүт ажаап алыышкынынга каш санныг хонуктар артканда комбайннарның болгаш өске көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин далашкадында дүвүрээзинниг байдал-биле чорудуп, ооң-биле септелгениң шынарын кудуладып, ажаап алыышкын ажылдарынга улуг шаптык ужураштырып турган эрткен чылдың шын эвес практиказын бо чылын ылаңгыя Бай-Хаак, Қызыл-Мажалық МТС-тер болдуруп турар. Септелгени дыка озалдап эгелээн хирезинде-ле ол МТС-тернин дирекция черлери септелге ажылынче бүгү комбайнёрларны, оларның дузалакчыларын бүрүн кириштирер, күш-ажылды бедик бүдүрүкчүлүг болдурарынга оларга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээринче сагыш салбайн турар.

Ол ышкаш Бии-Хем, Шагаан-Арыг, Бай-Хаак, Тес-Хем болгаш өске-даа МТС-тер дүжүт ажаап алыышкынынга дыка четпес белеткенип, дүвүрээзинчиг байдалда туруп турда, база колхозтарда дүжүт ажаап алыышкынынче белеткел чорутунмайн турда, СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, көдээ ажылагый органнары аңаа эптежип олурар чоруктарны ам-даа үргүлчүлеп турары тергиин четпес.

Ам дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң эң шиитпирлиг үезинде областың партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының мурнунда салдынган сорулга—колхозтарның, МТС-тернин, совхозтарның бүгү күштерин болгаш курлавырларын дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада чидириг чокка чорударының белеткелинче, күрүнеге тараа белеткелдерин өй-шаанда долдур болгаш ажыр күүседиринче сырый мобилизастаарын хандырары болур.

МТС-тернин, совхозтарның мастерскаяларының, колхозтарның удуртукчуларының ажылын чедиишкинниг организастап, аңаа хыналда контрольду шыңгыы тургузар. Комбайннарның, молотилкаларның, ажаап алыышкынның бөдүүн машиналарының, транспорттуң болгаш холдуң бүгү чепсек-херекселдериниң септелгезин ажаап алыышкынның бетинде септеп доозары-биле кады септелгениң шынарынче шыңгыы кичээнгейни салыр.

Колхозтарда, совхозтарда тараа кургадыр черлерни, шывыглыг болгаш механизасчыткан шаннарны тургузарынче кол кичээнгейни салыр. Оон ыңай тараа шыгжаар бүгү амбарларның, складтарның септелгезин немей тударын ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде-ле белен тургузарынче ажылды организастаары эргежок чугула.

Дүжүт ажаап алыышкынынга колрольду МТС-тернин комбайн агрегаттары шиитпирлээр. Ынчангаш МТС-тер бүгү машиналарны ажаап алыышкынга белеткээри-биле кады агрегаттарны организастап, оларны дуржулгалыг комбайнёрлар-биле, трактористер-биле, оларның дузалакчылары-биле четчелеп хандырары чугула. Колхозтарның сорулгазы болза, комбайн агрегаттарының шаптык чок ажылдаарынга тараа шөлдериниң арык бугаларын дескилээр, тараа урар саваларны белеткээр болгаш өске даа таарымчалыг байдалдарны тургузары болур.

Колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга бүгү тала-биле санап кылган план болза, ажаап алыышкынны кыска хуусаада бедик шынарлыг чорударынга болгаш күрүнеге тараа дужаарының планын күүседириниң программазы болур. Ынчангаш ажыл-агыйларга ажылчын планын амдыгааштан чогаадып тургузар ужурлуг.

СЭКП райкомнары дүжүт ажаап алыышкынының белеткелин болгаш ажаап алыышкынны кыска хуусаада үлегерлиг доозары-биле тараажыларның, механизаторларның, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының социалистиг чарыжын баштап, партийжи-политиктиг ажылды бүгү талазы-биле күштелдирип, мурчакчы дуржулганы улам нептередир хүлээлгелиг.

Коммунистиг партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кииртинген тараажыларның политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн баштап, дүжүт ажаап алыышкынының белеткелин, ону чорударын чедиишкинниг хандырары, күрүнеге тараа дужаалдазының планын хуусаа бетинде күүседири көдээ коммунистериниң, комсомолчуларның алдарлыг херээ болур.

Миллионер-чолаачы

Карело-Фин ССР-ниң Медвежьегорск автотранспорт конторазының чолаачызы Деребин автомашинабиле миллион километрни эрткен. Деребин ам 23 чыл ажыг чолаачылап турар. Бо үениң дургузунда ооң септелгеге камнап алганындан, бензинни болгаш резинни камныы-биле чарыгдаанындан үнгени хөреңгилер-биле элээн каш чаа машиналарны садып ап болур.

(СЭТА).

ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫ

СЭКП Каа-Хем райкомунуң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскомунуң илереткенин ёзугаар көдээ ажыл-агый ажылдарынга эки көргүзүглер дээш Сарыг-Сеп МТС-тиң моон адааңда мурнакчыларын областың хүндүлел самбыразынга киирери болза:

Эш **Н. Малышев**—тракторист, 390 га чымчак черни ажылдап, 2.814 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **А. Селин**—тракторист, 275 га чымчак черни ажылдап, 200 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **К. Дресвянников**— тракторист, 355 га чымчак черни ажылдап, 1261 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **Ф. Потылицын**—тракторист, 280 га чымчак черни ажылдап, 741 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **И. Мурыгин**—тракторист, 305 га чымчак черни ажылдап, 485 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **Г. Сасин**—тракторис, 298 га чымчак черни ажылдап, 319 килограмм кывар үүлдү камнал алган.

Эш **Фомин**—тракторист, 295 га чымчак черни ажылдап, 1329 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **И. Болдырев**—тракторист, 295 га чымчак черни ажылдап, 492 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **С. Молотков**—тракторист, 457 га чымчак черни ажылдап, 561 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **Қызыл-оол**—тракторист, 176 га чымчак черни ажылдап, 467 килограмм кывар үүлдү камнап алган.

Эш **Д. Чирков**—чолаачы, трактор бригадазынче кывар, чаар үүлдер сөөртүрүнүң тонна-километр талазы-биле чартык чыл планын 177 хуу күүсеткен.

Эш **Г. Шишкин**—чолаачы, МТС-ти үүрмек кезектер-биле үзүктел чок хандырып, тонна-километр планын 141,6 хуу күүсеткен.

Эш **А. Чёрных**—чолаачы, тонна-километрнин чартык чыл планын 138 хуу күүсеткен.

Эш **И. Никитин**—токарь, ажыл нормазын 150—180 хуу чедир күүседип турар.

Эш **М. Катников**—слесарь, ажыл нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турар.

Эш **Алырчиков**—дарган, ажыл нормазын 115—120 хуу чедир күүседип турар.

Малчыннарның чедиишкини

Тес-Хем районнуң Чыргаландыда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыннары мал өстүреринiң күрүне планын күүседир дээш эрестиг ажылдап турарлар.

Малдың баш санын өстүреринiң күрүне планын күүседириниң болгаш өске-даа ажылдар талазы-биле Калинин аттыг колхозтуң ажылышчилери боттарының кожазы Ленин аттыг колхозтуң бүгү ажылышчилерин социалистиг чарышка кыйыргаш, кызымаккай ажылдаанының түңнелинде, бо чылдың мал өстүреринiң күрүне планын ниитизи-биле 105 хуу күүседип турар. Оон иштинде чылгы малды 102 хуу, мыйыстыг бода малды 100 хуу, шээр малды 105 хуу, тевени 100 хуу күүсеткен.

Малчыннарның иштинде эштер Човуу 24 беден 24 кулунну, Қоданмай 223 хойдан 226 хураганны, Эренчин 263 хойдан 268 хураганны, Карбый 18 инектен 18 бызааны бүрүн камгалап алганнар. Ол ышкаш мурнакчы малчыннарның хүрээлеңи улам калбарып турар.

Пропагандистериниң курзу

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң айтыышкынын ёзугаар СЭКП обкому хоорайның, районнарның кежээки партия школаларының башкыларының, семинарлар удуртукчуларының, консультантыларның, политшколаларның болгаш бөлгүмнерниң пропагандистериниң чайгы курзун ийи ээлчег-биле июль, август айларда обкомнуң чанынга эрттирерин шиитпирлээн. Курска бирги ээлчегде 110 кижи ам өөренип эгелээн, ийиги ээлчегде 90 кижи келир.

Колхозтарда, бүдүрүлге болгаш албан черлеринде политшколаларның, бөлгүмнериниң болгаш семинарларның удуртукчулары: янзы-бүрү тускай эртемниглер, партия, советтиң удуртукчулары, дуржулгалыг пропагандист кадрлар областың бүгү районнарындан болгаш Қызыл хоорайдан бирги ээлчегниң курзунда чыглып келгеннер.

Курстуң сорулгазы болза, пропагандист кадрларга Коммунистиг партияның политиказының марксисчи-ленинчи теориязын улам ханы өөренип алырынга дузалаар, политшколаларның болгаш бөлгүмнериниң практиказын солуштуруп, практиктиг ажылдың талазы-биле организастыг база методиктиг сорулганы оларга бээри болур.

Курстуң дыннакчылары «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы —коммунизм тургузуушкуну дээш демиселге совет улустуң удуртукчу болгаш башкарыкчы күүү» деп теманың, бүгү делегей байдалының дугайында база партия төөгүзүнге хамаарышкан элээн хөй лекцияларны дыннаарлар.

Курсту удуртуп эрттиреринге, аңаа лекциялар номчулгазынга СЭКП ТК-ның лекторлары, областың партия школазының болгаш Қызылдың башкы институдунуң башкылары, СЭКП обкомунуң удуртукчу ажылдакчылары база лекторлары киржип турар.

Курстуң ажылында теоретиктиг айтырыгларга семинар кичээлдерин эрттирери, дыннакчыларның боттарының бот-өөредилге-биле өөренир аргазын байыдары чугула черни ээлеп турар.

Институт өөредилгезин чедиишкинниг дооскан

Эрткен күзүн Тывага бир дугаарында ажыттынган дээди өөредилге чери—Қызылдың башкы институду бодунуң эң баштайгы өөредилге чылын бедик көргүзүглерлиг дооскан.

Барык ай бурунгаар эгелээш, чоокта чаа доозулган экзаменнериниң түңнелин ёзугаар алырга, аңаа киришкен 76 студентилерниң хөй кезии бүгү эртемнерни эки болгаш тергиин эки демдектерге дужааганнар. Оларның иштинден 21 студентилер үгле тергиин эки демдектерлиг болган.

Студентилер бистерге ханы, быжыг билиглерни бээр, ынчангаш өөредилгениң ниити шынарын бедидер талазы-биле институттуң башкыларындан: төөгү эртемнериниң кандидады, марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи эш Селеменев, дылдар башкызы Қоптева, литература башкызы Барцевич олар онза күжениишкинниг ажылдап, эртемнериниң башкылаашкынын идея-теоретиктиг бедик деңнелге эрттирип, немелде кичээлдерни, консультацияларны хөй удаа чорудуп келгени-биле, оларның башкылап турары эртемнерге ортумак безин демдек кончуг ховар болган.

Ниитизи-биле алырга, институттуң дыл, литература факультединиң бүгү студентилериниң өөредилге түңнели бедик болуп, экзаменнер үгле эки, тергиин эки демдектерге дужаатынган. Ылаңгыя Биче-оол, Конга, Самара, Чюдюк, Н. Монгуш, Масалапова, Блинова, Богданова, Берзина, Виноградова, Леонова, Суворова дээн ышкаш, ол факультеттиң өске-даа студентилери бүгү зачёттарны, экзаменнерни үгле тергиин эки демдектерге дужаап шыдааннар. Ол ышкаш физика-математика факультединиң студентилериниң база элээн хөй кижи тергиин эки өөренгеннер.

Башкы институдунуң студентилери өөредилге чылын шак ынчаар чедиишкинниг дооскаш, боттарының чайгы дыштанылгазынче кирипкеннер. Ам институтта заочниктериниң чайгы өөредилгезин эрттирери-биле чергелештир, келир өөредилге чылынга хынамчалыг белеткел чоруп турар.

Областың колхозтарында

СҮТ-ХӨЛ

Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга сумузунда «Сталинчы орук» колхозтуң организас, ажыл-агыйы улам быжыгып, тудуг сууру улам калбарып турар.

Тудуг бригадазы боттарының амыдыралының аайы-биле чер болганга тудуп алган колхозчуларниң хууда бажыңнарын бо чылдың апрель 1-ден эгелеп колхоз төвүнче сөөрткеш, ооң тудуун бүрүн доозуп, чоокку хүннерге чедир-ле колхоз төвүнден 10—20 километр ырак чурттап чораан 22 колхозчу өрегелерин ам колхозтуң төвүнче көжүрүп, сууржуң амыдырал чуртталгаже оларны шилчиткен.

Ам колхоз төвүнден ырак чурттап турар колхозчулар чок болгаш бүдүрүлгениң ажылын моон соңгаар улам сайзырадырынга демниг күш-ажыл колхозта хөглүү-биле чоруп турар.

• ° •

Сүт-Хөл сумуда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели күрүнеге дүк дужаарының планын эрестиг күүсеткеннер.

Колхоз бо чылын күрүнеге 1308 килограмм дүк дужаар планын 100 хуу күүсеткеш, эрткен чылдагызы ышкаш бо чылын база бир чаа автомашина садып алыры-биле планнан ажыр 2 тонна ажыг дүктү күрүнеге дужааган.

Күрүнеге дүк дужаарының планын күүседир болгаш дүк кыргылдазын чогуур өй-шаанда чидириг чокка чорудар дээш колхоз баштаар черинден тускайлап тургускан херээженнер бөлүү ак-сеткилдиг ажылдап, онаашкан ажылының нормазын эки күүсеткеннер.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНИҢ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР

Сигенни хоолулуг үеде ажаар

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Сигенни малга чемгир үеде ажаап алыр чорук ооң хоолулуг шынарын бедидер деп чүвени ажылдың практиказы улам-на бүзүредип турар. Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары мал чеми белеткээрин июнь 25-тен эгелеп массалыг чоруда берген.

Жданов аттыг колхозтуң коммунист Сарыг-оолга удурткан 20 кижилиг сигенчилери баштайгы бүдүн чартык хүн сиген кезер 4 машиналары-биле 22 гектарның сигенин кестирген. Июнь 27-де оларга 30 хол кадыырларлыг күш база немешкен.

Чадаанада «Искра» колхоз сиген кестирер 8 машиналарлыг, холдуң 9 кадыырларлыг ажылдап кирген, июнь 27-де оларга 25 хол кадыырлары база чемешкен. Мал чеми белеткээр ажыл районнуң өске-даа колхозтарында калбарган.

Мал чеминиң белеткелинде бригада

Бай-Тайга районнуң Шуй сумуда «Мурнакчы» көдээ ажыл-агый артелинде мал чеми белеткээриниң ажылы эгелээн.

Мал чеми белеткээринге колхоз баштаар черинден эш Серенотту баштады № 2 шөлде 29 кижини тургускан. Оларның иштинден 14 кижи сигенни хол кадыыры-биле кестирип турар.

Ниитиниң малынга четчир хемчээлдиг чем белеткелиниң баштайгы хүннеринден эгелээш-ле комсомолчулар эштер Қалдар-кыс, Хирлиг, Бочук-оол олар нормазын 150 хуу чедир күүседип, сиген кезикчилериниң иштинде мурнакчылар болуп, илереп турарлар.

Кичээнгейниң төвүнде

КӨК-ЧЫРАА. **(Телефон-биле).** Улуг-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде мал чеми белеткээриниң ажылы онза четпес чоруп турар. Көк-Чырааның терең үнүштүг шөлдеринде Шагаан-Арыг МТС-тиң сиген кестирер 3 машиналарлыг трактору (тракторизи Туганчап) июнь 28-тен эгелеп ажылдап кирген.

Септелге багайындан, удуртулга кошкаандан МТС-тиң ол машиналары хүнде 24 азы дөрт хүн 96 гектарның сигенин кестирер нормазын үгле 41 гектар кылдыр күүсеткен, а кестирген черлериниң шынары дыка куду.

Колхозтуң бодунуң талазындан ап турар хемчеглери база-ла эки эвес. Ажылдың эгелээнинiң баштайгы дөрт хүннеринде 3 машиналар 17 гектарның сигенин кестирип, июль 2-де 6 гектарның сигенин бөлүп сарааттаан-даа болза, ол чугула ажылче бо хүннерге чедир долу күш-биле кирбээн.

Хууракайның удуртуп турары ол сигенчилерге 50 аттар ажылдаар тургаш, үгле 30 аът барган, колхозчуларның хөй кезии мыңдыг чугула ажыл үезинде бажыңнарында анаа-ла олургулаар. Сиген шөлдеринге колхозтуң даргалары безин келбес. Дамчыыр дыннаарга колхозтуң даргазы эш Очур-оол Чаа-Хөлче аалдап баткан, ооң оралакчызы эш Өпей-оол Қызылда сураглыг.

УЛУГ-ХЕМ

Улуг-Хем районнуң Хайраканда Мичурин аттыг колхоз 1948 чылда организастатынып турар үеде ооң ам турар черинге чаңгыс өрген-даа чок турган.

Төрээн колхозунуң күчү-шыдалын улам улгатырар болгаш тудуг сууртун чаагайжыдар дээш колхозчу ажыл-ишчилериниң чүткүлдүг күжениишкининiң түңнелинде ам колхозтуң төвүнде 70 ажыг чуртталга бажыңнары, бир кижи эмнелгези, бир мал эмнелгези, магазин, эге школа болгаш мал кажаалары тургустунган.

Ооң-биле кады колхозчу тудугжулар бо чылдың чуртталга бажыңнарының, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудугларының планнарын чедиишкинниг күүседир дээш эрестиг ажылдап турарлар.

• ° •

Эйлиг-Хем сумуда Сталин аттыг колхозтуң малчыннары ниитиниң малын келир чылдың кыжынга удур эки семиртип, бо чылгы чаш малды эки шынарлыг доруктуруп алыр дээш чайлаглаашкынны чедиишкинниг чорудуп турар.

Колхозтуң дыка хөй баш шээр малы, чылгы болгаш инек малы Куйлуг-Хем, Тос-Дээк, Баян-Ыяш дээн ышкаш өске-даа оттуг, шыктыг сериин чайлагларда кончуг эки чайлаглап, семирип турар. Малчыннарның иштинде эштер Сандак, Стакай, Кенден болгаш өскелер-даа эрестиг ажылдап турарлар. Олар ышкаш мурнакчылар тус-тус фермаларда дыка хөй.

Ниитиниң малын чаңгыс-даа баш хоратпайн менди чайладыр болгаш чай дургузунда эки оттуг черлерже өй-шаанда солуп одарладыр дугайында малчыннарның аразында социалистиг чарыш улам калбарып турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Коммунистерниң саналдарын амыдыралга боттандырар

Коммунистерниң саналдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому дыка кошкак ажылдап турар. Партия эге организацияларының эрткен чылын болгулаан отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга болгаш районнуң партия конференциязынга коммунистерниң берген хөй янзы саналдары бар. Ол саналдарның иштинден чугула үүлдер күүсетинмейн турар.

Партия эге организацияларының ажылынга практиктиг дузаны көргүзери, оларның секретарьларының семинарларын доктаамал чыылдырып турары эки күүсетинмээн. Эге организациялар секретарьларының семинарларын ай санында чыылдырар сорулганы салган хирезинделе, а март айдан бээр чаңгыс-даа семинар чыылдырбаан.

Идеология ажылын четпес удуртуп турар дугайында СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин адрезинге хөй удаа шүүмчүлелдер болгулаан. Четпестерни узуткаар талазы-биле чамдык боттуг саналдар амыдыралда боттанмаан. Райкомнуң илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннериниң база хана солуннар редакторларының чөвүлел хуралын чыылдырар деп райком барык-ла чартык чылдың дургузунда планнап келген, ол ажыл херек кырында организастатынмаан.

Районнуң улус судунуң шиитпирчизи эш Деспижек, район прокурору эш Самбуу оларның ажылында четпестерниң дугайын коммунистер февральда болган партия хуралынга шыңгыы шүүмчүлээн. Ону СЭКП райкому эки билир, ынчалзадаа районнуң суд, прокуратура органнарының ажылын экижидер хемчеглер алдынмаан.

«Совет Тыванын 5 чылы» колхозтуң партия организациязының хуралынга коммунистер колхоз даргазы Папынны болгаш колхозтуң партия эге организациязының секретары турган Быжындыны шүүмчүлеп, оларның четпес ажылын илереткен. СЭКП райкому эш Быжындыны партия организациязының секретарындан дүжүрген болза-даа, а буруунуң улуу онаажып турар коммунист Папынга кандыг-даа хемчег хүлээтпээн.

Аныяк коммунистер-биле ажылды экижидер дугайында негелделер күүсетинмейн турар. СЭКП райкомунуң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының килдизи партия кежигүнүнге кандидаттарның тускай хуралын чыылдырар деп ажыл планынга беш айлар дургузунда бижип келген. хурал-даа болуп көрбээн. Кызыл-Мажалык МТС-тиң партия организациязы партия кежигүнүнге кандидат эш Самбууну СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыр деп шиитпирни райкомга ийи катап киирген. Ол шиитпирлер аңаа баргаш-ла чидип турган, ооң соонда база катап шиитпирлеп кээрин эге оргнизациядан райком негээн.

СЭКП райкомунуң секретарьлары аппараттың ажылдакчылары-биле хүн-бүрүнүң ажылын кошкак тургускан. Килдистер эргелекчилериниң болгаш инструкторларның ажылга харыысалгазын бедитпейн, көдээниң партия организацияларының ажылынга оларның барын көргүзүп турар дузаламчызын контрольдавайн турарлар.

СЭКП райкомунуң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының килдизиниң эргелекчизи эш Кенден багай ажылдап, бодунуң кадайын каап, өг-бүле талазыбиле чүрум чок үүлдерни кылып турар. Партийжи ажылдакчыларның чүрумнуу массаларга үлегерлиг болган турар ужурлуг.

Четпестерниң мындыг фактыларының илереп турары болза, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң организастыг ажылының деннелин бедидерин негеп турар.

М. ДАИР.

Колхозта партия өөредилгезиниң түннели

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозта партия эге организациязы партия чырыдыышкынының бо өөредилге чылында коммунистерниң болгаш активчилерниң идея-политиктиг билиин бедидер дээш элээн ажылдарны кылган.

Колхозта партия төөгүзү өөренирийиги чылдың политшколазынга (пропагандист эш Настык-Доржу) өөренип турган 14 коммунистер, комсомолчулар болгаш 2 активчилер 52 шак иштинде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX съездизинге эш Г. М. Маленковтуң илеткелин, эш Сталинның чугаазын, бешки беш чыл планын болгаш 1953 чылдың март 9-та кажыдалдыг митингиге эштер Г. М. Маленков, Л. П. Берия, В. М. Молотов оларның чугааларын өөренип дооскан.

Дыннакчылар Санчижап, Сайын, С. Кызыл-оол, Маңзырыкчы, К. Семис-оол, Дожулдай олар эки өөренгеннер. Пропагандист эш Настык-Доржу кичээлдерге эки белеткенип, өөренип турган үүлдерни дыннакчыларга билдингир, солун кылдыр тайылбырлап турган.

Колхозта партия төөгүзү өөренириниң бирги чылының политшколазы (пропагандист эш Белек) бо өөредилге чылында 10 дыннакчылар-лыг турган. Ук политшкола 52 шактыг программазын база өөренип дооскан. Дыннакчылар Кандынмаа, Борбак болгаш өскелер-даа эки түннелдиг болганнар.

Комсомолчулар Санчай-оол, Көкмаа олар өөредилге чылының эгезинден тура-ла үргүлчү кичээл үзүп, харыысалга чок болуп турганы-биле түннел кичээлдерге киришпейн барган.

Ам чаа өөредилге чылынга белеткел кылып турар.

К. БОРА-КӨЖЕ.

ЧУРТТУҢ КУРОРТТАРЫНДА

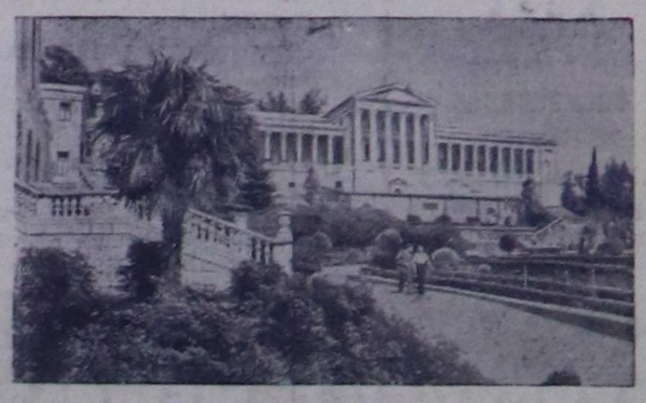

Сочи-Мацестинский курорт чыл келген тудум улам калбарып турар. Бо чылын ында 70 санаторийлер ажылдап турар, оларда 200 муң хире кижи эмнедип болгаш дыштанып турар.

Чурукта: хөмүр-дашчыларның С. Орджоникидзе аттыг санаторийи.

Чуруу **Е. Шулеповтуу.** СЭТА-ның пресслишези.

ШКОЛАЛАРНЫҢ ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА БЕЛЕТКЕЛИН ҮЛЕГЕРЛИГ ЧОРУДАР

(Редакциялга чагаалардан)

Барыын-Хемчик районнуң Хөнделенде эге школа эрткен чылын багай эвес белеткенгининден 1952—53 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Дараазының класстарынче шилчээн 246 өөреникчилерде 34 уруглар бүгү эртемнеринге «5» демдектерлиг болган.

Кандыг-даа ажылдың чедиишкинниг болуру аңаа хынамчалыг белеткелден хамааржыр. 1953—54 өөредилге чылында оон-даа бедик көргүзүглерлиг болурунга школаның эргелекчизи коммунист эш Успун ак-сеткилдиг ажылдап турарын эш **А. Допчаа** фактыларга көргүзүп бижээн.

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинин колхозчу ишчилери ында чеди чыл школазының белеткелинге идепкейлиг киржип турарын эш **О. Опеен** илередип бижээн. Школаның тудуг септелгелеринде 24 кижи доктаамал ажылдап турар.

Қылдынган үүрмек септелгелерден ангыда школаны штукатуралаары база доозулган. Чаа өөредилге чылынга бүгү белеткелди июнь 15-ке чедир доозарын хүлээнген ол шеверлерни эш Санчап эки удуртуп турар.

Мооң-биле кады чамдык школаларда белеткел онза багай болуп, бо чугула ажылды партия, совет организацияларның холга ап удуртпайн турарын редакцияга кээп турар чагаалар база көргүзүп турар. Маңаа Сүт-Хөл районда чамдык школаларда байдал факт болур.

Бора-Тайгада чеди чыл школазы мынчага чедир өөредилге чылынга белеткелинче долу күш-биле кирбээнин эш **М. Хуна** тодаргай бижээн. Ол ышкаш интернаттын, база школаның чанында ногаанчыдылганы чорутпаан.

«Большевик» колхозта байдал оон-даа дора. Школага 1000 кубометр одалга ыяжы белеткеп бээриниң керээзин шуут үреп, колхозчуларның уруглары өөренип турар ол школаның белеткел ажылын колхоз даргазы Комбу херекке албайн турунда, ында парторганизация аңаа көрүп олурары шын эвес.

Школада белеткел ажылдарының онза багай болуп турарын эш **Н. Ондар** тодаргай бижээн. Школаның ажылы күрүнениң, бүгү-ниитиниң херээ болурун ында суму Советиниң даргазы эш Докур-оол, парторганизация секретары эш Дамый оларның үнелевейн турары канчаптаа шын эвес.

Өөредилге чылынга белеткели эки

ЧАА-ХӨЛ. **(Телефон-биле)** 1953—1954 өөредилге чылында Чаа-Хөл районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге чеди чыл школазы ажытынар. Бо талазы-биле ында эге школаны эде тургузар ажыл амгы үеде багай эвес боттанып турар.

Школаның 3 чаа печкаларын бүрүн туткан, эрги 2 печкаларны база септээн. Оон ынай бо чылын бир классты немей кылган, эрги класстардан үштүн септелгелери: чугайлаары, шалаларын болгаш соңгаларын база эжиктерин будуп дозулаары доозулган.

Белеткел ажылдарында школадан 10 кижи, колхозчулардан 4 кижи доктаамал ажылдап турар. Олар кол септелгелерден ангыда 60 парталарны, 30 оруннарны база кылганнар. Бо ажылдарны удуртуп организастаарын Халбыыш-оол база интернат эргелекчизи Максимова олар эки хандырып турар. Одалгага белеткетинген 400 кубометр ыяжын школа чанынче база сөөртүп турар.

М. ОНДАР-ООЛ.

РАЙОН СОЛУННАРЫНЫҢ АРЫННАРЫНДАН

Колхоз тудугларынче улуг кичээнгей салыр

Қаа-Хемниң район солуну «Колхозчу» (редактору эш Плясовских), бо чылдың июнь 12-де үнген номеринге колхозтар тудуунга тураскаатқан бөлүк материалдарны парлаан.

Техник-тудугжу эш Балхановтуң үүлүнде чугаалап турары болза:

Сөөлгү үеде Каа-Хем районнуң колхозтары тудугнуң темпизин дыка күштелдиргеннер. «Победа» көдээ ажыл-агый артелинде бо чылдың эгезинден бээр 4 чуртталга бажыннары ажыглалда кииртинген, малдың 3 үлегерлиг кажаалары чедир туттунуп турар база дарганнаар черниң, гаражтың, школаның тудуу чоруп турар. Бо чедиишкинниг чорук тудугнуң херээнге артельдиң баштаар черинин болгаш ында партия эге организациязының талазындан хүн-бүрүнүң кичээнгейин салып турарындан, а колхозчулар планны күүседири дээш идепкейлиг демисежип турарындан чедип алдынган.

Күш-ажылдың организациязын шын тургузары улуг ужур-дузалыг. П. Санаровка баштаткан бригада элээн каш бөлүктерге чарылган. Оларның бирээзи ыяш дилер черде, ийи дугаары ыяш сөөртүлгезинде, үш дугаары чазаныкчылап турар. Бригадада күш-ажылдың үчёду шын тургустунган, күш-ажылчы сагылгачурум эки.

Ындыг-даа болза, тудуг бригадаларын тургузарынга районнуң чамдык колхозтары харыысалга чок болуп турарлар. Чижээлээрге, «Большевик» болгаш «Октябрь 30 чыл ою» колхозтарда чыл бүрүделе тудуг планы күүсетинмейн турар. Оон чылдагааны болза бригадалар доктаамал ажылдаар кижилер-биле быжыглатынмаанында болур. Оон ангыда ол колхозтарда сөөлгү ийи чылдарның иштинде тудуг бригадаларының удуртукчуларынга 4—5 кижилер солужуп келген.

Колхозчу Чаш-оол «Тудугжуларның чедиишкини» деп үүлүнге Ворошилов аттыг колхозта тудугнуң чоруп турарының дугайын чугаалап турар. Эш Пихенкога удурткан тудуг бригадазы үш чуртталга бажыннарын, 20 аът кирер кажааны болгаш мал кажаазын тудуп дооскан. Ам үеде бригада ийи чуртталга бажыннарын болгаш бир уруглар яслизиниң тудуун доозуп турар.

Ол чедиишкиннер күш-ажылдың организациязын шын тургусканындан чедип алдынган. Ылангыя чазаныкчылар эштер Чыдыг-оол, Маны болгаш өскелер-даа хүн-бүрүнүң нормаларын ажыр күүседип, кончуг кызымаккай ажылдап турарлар. Колхозтуң баштаар чери күрүнеден алган чээлини шын ажыглап, оңу мал кажаалары тударынга долуу-биле ажыглаан.

Солуннуң ол-ла номеринде эш Викторовтуң үүлүнде «Сталинчы орук» колхозта тудугнуң чоруп турарын шыңгыы шүүмчүлээн. Ында тудуг бригадазы (удуртукчузу эш Самбин) 845 кубометр ыяш белеткээр тургаш үүгле 400-түү белеткээн, а тудуг шөлүнче июнь 15-ке чедир чаңгыс-даа тудуг ыяжы сөөртүнмээн.

«Ленинчи орук» көдээ ажылагый артелинде мурнунда көшкүн чораан араттар—дыка хөй колхозчулар чылыг, чырык бажыннарже көьжүп киргеннер—деп колхозчу Е. Монгуш бижээн. Ынчалзажок бажыннарга чаа, культуралыг амыдыралды тургузары эргежок чугула деп автор бижип турар. Колхозтуң баштаар чери-даа, партия болгаш комсомол оганизациялары-даа бо чугула айтырыгны мынчага чедир оюп эрттип турары шын эвес.

Тудуг дугайында бөлүк материалдарны солуннуң арнынга берип, «Колхозчу» солуннуң редакциязы шын кылып турар. Редакция колхозтарда тудугнуң чоруп турарының дугайын үргүлчү бижип, тудуг ажылдарының бедик темпизи болгаш эки шынары дээш демиселче колхозчу массаларны мобилизастап, колхозчу бүрүзү бодунга алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге саңлдарны халдадыр хүлээлгелиг.

Хана солуннуң ажылын экижидер

Бистиң коммунистиг парлалгавыстың кудуку массалыг хевири болур хана солуннар болза, пропаганданың, агитацияның болгаш организастыг ажылдың күчүлүг чепсээ болур. Колхозтуң хана солуну колхоз бүдүрүлгезинге социалистиг чарышты калбартырынга, шүүмчүлелди болгаш бот-шүүмчүлелди хөгжүдерингe, мурнакчы күш-ажылдың дуржулгаларын нептередиринге, четпестерни чогуур үезинде узуткаарынга улуг рольдуг.

Ол хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлгени Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозтуң хана солуну күүсетпейн турар. Редколлегияның ажылын партия организациязы удуртпайн келген болгаш партия организациязының секретары эш Белек хана солун үндүрүлгезинге мырынай кичээнгей салбаан. Хана солун ажылының дугайын партия хуралынга-даа чугаалажып көрбээн.

Ук хана солуннуң редакторунга коммунист эш Шаннааны томуйлаан, а ол болза, сумуда бижиктиг биче билирлериниң санында киржип турар. Ындыг кижи хана солун редакторлаары берге дээрзи билдингир. Эш Шаннаадан хана солуннуң адын безин айтырарга билбес болуп турар.

Хана солуннуң бо чылгы бирги дугаары үүгле часкы тарылга үезинде куду шынарлыг үнген.

Колхозтуң хана солунунуң ажылын экижидер хемчеглерни ында партия организациязы моон соңгаар чорудары чугула.

А. КАРА-ХУНА.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИН БОЛГАШ ШЫКТЫГ ЧЕМНЕР БЕЛЕТКЕЛИН ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУДАР

Малдың быжыг чем суурун тургузары колхозтарның болгаш совхозтарның ниитилештирген мал ажылын чедиишкинниг хөгжүдериниң үндезини болур.

Көдээ ажыл-агый малдарынга сиген кол чем болур. Чогуур өйүнде ажаап алган сиген болза, малдарның өзүлдезинге болгаш продуктулуунга барык бүгү эргежок чугула шиңгээлдиг үүлдерни бодунга тудуп турар. Мооң ужурунда четчир хемчээлдиг эки шынарлыг сигенни белеткеп алыры көдээ ажыл-агый органнарының, колхозтарның, совхозтарның, машина-трактор станцияларының удуртукчуларының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнеглериниң эң чугула сорулгазы болур.

Бригада бүрүзүнге күш-ажылды ылап тода организастаары, тракторбиле ажылдаар сиген ажаар агрегат, аттың сиген кестирер машиназы болгаш хол кадыыры-биле сиген кезилдези бүрүзү ажылдап кылырының нормаларын хүн бүрү күүседири сиген ажаап алыышкынын тараа ажаап алыышкынының массалыг эгелээринге чедир 15—20 хүнниң иштинде чорударын хандырар.

Сиген кезилдезиниң үезинде эр, херээжен колхозчуларны, совхозтарның бүгү ажылдакчыларын бүгү болдунар иштики ажыл-агый болгаш өске ийи чергениң ажылдарындан хостааш, оларны сиген ажаап алыышкынының ажылынче хандыдары чугула. Сиген ажаап алыышкынының хуусаазын узамдыктырары улуг чидириги болдурар болгаш сигеннiң шынарын кудуладыр. Дуржулга албан черлериниң медээлериниң көргүзүп турары болза, кидин чечектелип турарының болгаш баш тыртып турарының үезинде ажаап алдынган бобы болгаш злак оттарның сигени чечектелгениниң төнчүзүнде ажаап алдынган ол оттарның сигенинге бодааарга, белокту 2 катап, витаминнерни 3—4 катап хөйнү тудуп турар.

Чкалов, Саратов, Сталинград, Казахстанның барын талакы областарында болгаш өске-даа элээн хөй ховулуг районнарда оттарның байлак дүжүдү болуп турар, ол черлерде от-сиген кандаашкынга таваржы бээриниң айыылы бар болгаш сиген ажаап алыышкынының ажылдарын эң кыска хуусааларда чорудары негетинип турар.

Қыска хуусаада сиген ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорударының эң чугула үүлү болза, ажылдарның комплексилиг механизациязын калбаа-биле ажыглаары болур. Маңаа шиитпирлиг роль машина-трактор станцияларында онаажып турар. Бо чылын олар колхозтарда сиген шөлдериниң чартыындан хөй кезиин кезер ужурлуг. Машина-трактор станциялары сигенни кезери-биле чергелештир ону бөлерин, ооң орнун дырбадырын, хөпээннээрин болгаш сараттаарын база чорудар ужурлуг. Ол бүгү улуг күш үнер ажылдарны холдуң аргазы-биле чорудар болза, сиген ажаалгазын саададырынга, улуг чидириглиг болурунга чедирер болгаш сигеннiң шынарын кудуладыр.

Машина-трактор станцияларының болгаш специализастаан станцияларның чаартыкчылары эң бөдүүн волокушаларны болгаш сараттакчыларны боттарының мастерскаяларынга кылып үндүрерин чедиишкинниг организастап турарлар. Ол болза, күш-ажылдың чарыгдалын дыка кызырып, сиген ажаап алыышкынының хуусаазын эвээжедип турар. Чижээлээрге, Астрахан областың Черноярск машина-мал ажылының станциязының механизаторлары эрткен чылын боттарының күжү-биле сигенни сараат кылдыр октап тургузар херекселди кылып үндүргеннер. Ындыг сараттакчының бүдүрүкчүлүү хүнде 80—100 тонна чедип турар, оон ангыда, 20 чедир колхозчуларны сиген ажылындан хостадып турар.

Черноярск машина-мал ажылының станциязының механизаторларының үнелиг эгелээшкинин бо чылын база ажыглаар деп шиитпирлээн. 10 санныг сараат салыкчыларын белеткеп үндүрген чорук хандырып турар колхозтарынга сиген сараттаарын бүрүн механизастаар арганы оларга хандырган. Ол үнелиг дуржулганы хөй-хөй машина-трактор станцияларынга чедиишкиннии-биле ажыглап болур.

Сиген кезилдезинге МТС-тернiң ажылын экижидери-биле чергелештир колхозчуларның ажылын болгаш оларның культура-амыдыралдыг хандырылгазын шын организастаары чугула ужур-дузалыг.

Сиген ажаап алыышкынының бүгү ырак участоктарынга кижилерниң чемненилгезин эки организастаары кончуг чугула. Агитаторларның күжү-биле бүгү колхозчуларга, МТС болгаш совхозтарның ажылдакчыларынга сиген ажаап алыышкынынга күш-ажылдың кол болгаш немелде төлевириниң дугайында саавырны тайылбырлап таныштырар херек.

Мал ажылының продуктулуун бедидеринге эки сиген-биле чергелештир шыктыг чемнер дазыл чемиштиглер болгаш силос улуг рольдуг болуп турар. Малдарның чем нормазынга шыктыг чемнерни киирери кышкы үеде малдың чемгерилгезин чайгы чемгерилгеже барык чоокшуладып турары ол болур. Қадык аныяк малдарны доруктурарынга болгаш малдың продуктулуун бедидеринге дазыл чемиштиг үнүштер улуг ажыктыг болур.

Ындыг турбужа, хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда шыктыг чемнерни эвээш белеткеп турар. Бо чорук колдуунда дазыл чемиштиг мал чемнериниң болгаш силос культураларының куду дүжүттүг болуп турарын тайылбырлап турар. Часкы тарылганы дооскаными соонда бо культураларның ажаалгазын багай чорудуп турар. Дазыл чемиштиглерниң болгаш силос культураларының бедик дүжүдүн үүгле оларның ажаалгазын эки чорудуп тургаш чедип ап болур. Тарылгаларның одуруг аразын хоюг болгаш бок үнүштерден арыг тургузары чугула.

Калинин, Владимирск, Ярослав болгаш өске-даа чамдык областарга эрткен чылын бо культураларны багай ажааганындан чавыс дүжүт алдынган. Оон-биле чергелештир хөй-хөй колхозтар, совхозтар чыл санында мал чеми болгаш силос культураларының бедик дүжүттерин ап турар. Чижээ, Москва областың Кунцевск районунуң Сталин аттыг колхозунда эш Акаемованың бригадазы 1952 чылда мал чеми сөөкланың бир газындан ортумаабиле 800 центнер дүжүттү алган, а ол бригаданың колхозчу Летучёвага удурткан звенозу бир гадан 1.000 центнер сөөкланы чыып алган. Омск областың Изиль-Кул районунуң Каганович аттыг колхозунга гектар санындан 800 центнер турнепсти өстүрүп алган.

Краснодар крайның Медведев МТС-зиниң хандырып турар колхозтарынга эрткен чылын судан от болгаш сула тарылгазының одуруглар аразынга тарымал тоорукту ийи катап силоска тарып тургаш гектар санындан 450 центнер ногаан үнүштү алган. Мурнакчы ажыл-агый сиген ажаап алыышкынының ажылдары-биле кады чаягаар үнген черлик оттарны силостаарын база организастап турар.

Эки белеткетинген силос кадагалаар черге ногаан сигеннерни мергежилдии-биле салып тургаш, бедик шынарлыг силосту чедип алыр. Силос салыышкынын үүгле иштин дерип кылбаан оңгарларга чорутканының чылдагаанындан үнелиг шыктыг чемниң улуг чидириин болганчок-ла болдуруп турар.

Силос салыр черлериниң тудуушкунунуң талазы-биле колхозтарга улуг дузаны МТС-тер көргүзүп болур. Оларның эргезинде турар чер казар бүгү машиналарны силос оңгарларын казарынга ажыглаар херек. Силос культураларын өй-шаанда ажаап алганындан болгаш силос оңгарларынга база чогуур өйүнде салганындан силостуң шынары хамааржыр. Бо херекке шиитпирлиг, организакчы роль база-ла машина-трактор станцияларынга онаажыр.

МТС-тернiң соңгаарладып болбас сорулгазы үүл дизе, мал чемнери белеткээриниң техниказын доктаамал сайзыраңгайжыдары, бүгү чепсекти ол херекке ажыглаары болур. Краснодар крайның мурнакчы МТС-тери эрткен чылын силос культураларын ажаап алырынга, оларны оон-биле кады үүрмектээринге эрги маркаларның эде деритинген тараа ажаар комбайннарын чедиишкинниг ажыглааннар.

Силостаашкынны өй-шаанда чорударынга болгаш силос үүлдерин эң дүрген салырынга транспорт чепсектери улуг ужур-дузалыг. Силос үүлдерин сөөртүрүнге үүгле аът сөөртүлгезин эвес, харын база колхозтарның, МТС-тернiң болгаш совхозтарның машиналарын хандырары чугула.

Июнь болгаш июль—мал чемнери белеткээринге шиитпирлиг айлар. Колхоз бүрүзү мал чемнери белеткээр талазы-биле планнарны тараа ажаап алыышкынының эгезинге чедир күүсеткен турары-биле агрономнар болгаш зоотехниктер ол үеде шуут бригадаларга хөй удаа барып, сиген ажаап алыышкынының ажылдарын, силос салыышкынын чорударын боттары-биле организастаар ужурлуг.

М. ЛУЦЕНКО,
ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер Министерствозунуң мал ажылының Кол Эргелелиниң начальниги.

Чаартынган Ий

(Очерк)

Тожу. Буурул баштыг тайгалардан акан бичии шапкын суглар, хемчигештер чыылза-чыылза чаңгыс күчүлүг хем болган. Делгем Сибирьни өтүр акаш, Соңгу Доштуг далайже кирген аттыг-сураглыг Улуг-Хемниң бажы оон эгелээн. Оон бо чык бажындан эгелээш улуг далайже этеп кире берген аксынга чедир амыдырал карак-биле көрүп шыдатынмас, сагыш-биле сактып четинмес кылдыр чаартынган. Оон делгем уну өөрүшкү-биле, аас-кежиктиг тургузукчу, чаартыкчы күш-ажыл-биле долдунган. Бо кайгамчыктыг амыдыралдың ээлери, дарганнакчылары—совет кижилер.

Улуг-Хемниң дамырларының биэзи Ий хемге, оон унун чурттаан чоннуң амыдыралынга кайгамчыктыг эргилденің чылдарынык саны үгле үш. Эзим ишти чер-биле 11 километр хире чоруп келгенивистиң сөөлүнде ажык оялчыкче үнүп келдивис.

—Ийи хем, «Май бири» колхозтуң төвү бо-ла болгай, мурнувуста! Бистиң колхозчу суурувус-биле, бистиң аас-кежиктиг күш-ажылчы кижилеривис-биле таныжарга, чугаалажырга улуг, чаартыкчы ажыл-иштиң чажыды ажытына бээр-ле болгай. Мен силерге хөөреп канчаар мен. Бертии кыдыы, эң бетинде, крышазы көстүп турган бажыңны көрүнер-даан! Кайгамчыктыг чүве-ле болгай!—деп бистиң орук ара ужурашкаш чугаа эреп чораанывыс ол чер чурттуг чоргааралдыг чугаалайдыр.

Оон эгелээш бис мурнувусче чиге көрүп,кончуг дүрген чедиксей бергеш, улам дүрген челдирипкен бис. Колхозчу суурнуң кыдыынга кирип чыда, мурнувуста бичии хемчигешке кичээнгейни сала бердивис. Шынаппла чоргааралды, чаартыкчы күштү оон кижи көөр. Ий. Топ чок көөрге, азырганчыг бичии хемчигеш. Улуг хемче кирген аксынга арай боорда чедип чыткан ышкаш кылдыр сагындырар. Ийни шуут-ла үзе турупкан бажынга чоокшулап кээрге, бедик чалым хая кырындан кончуг шапкын улуг суг дүжүп, калбак дашка хап турган дег болу бээр. Хемни үзе турупкан бажыңның кыдыы-биле мырынай тудуш эрткен көвүрүгге чеде бергеш, ам-на бүгү чажытты илередир сен. Унун өрү көөрге, даштар аразы-биле бырланайнып агып чыдар бичии хемчигеш, ол бажыңга келгеш, улуг «далай» апарган. Оон тереңи 4 ажыг метр.

Бажың чанынга ажылдап турган бөлүк кижилернің бирээзи бисти бир-ле дугаар кээп турар улустардыр деп билгени-биле биске чедип келгеш:

—Бо болза, бистиң колхозтуң суг күжү-биле хөделир электростанциязы-дыр. Кайы хире-дир чээ, станцияның директору силерге доозазын тайылбырлап бээр—дей-дир.

Сонуургавас аргажок! Чугаа эрээш, бис дораан-на ол бөлүк кижилернің аразында бардывыс. Чаартынган социалистиг амыдыралдың шаандагы, амгы үелериниң дугайын оларның кижи бүрүзү дүрген-не чугаалаксай берген. «Шаандагы үениң тожу кижи тайга-каскак кезип, соок, ойбак-дыдык чадыр өглерге чурттап, ан сүрүп, кат-чимис чыыр чүве. Даарта хүн канчаар чурттаары, чүнү чиири, чүге таваржыры билдинмес, баш мунгаш болур турган ийин . . .» деп дыка улгады берген бир кижи сактыышкын кылды. Өске бирээзи тургаш:

—Шаандагыны кандыг дээр-лаан. Кижи сактыр безин хөөн чок. А амгы амыдыралды, аас-кежиктиг, чаартыкчы, тургузукчу амыдыралды хөөрексенчии кончуг-дур. Колхозтуң күжү бо-тур, көстүп тур: электростанция, чылыг, чырык, делгем бажыңнар, школа, клуб, магазин, хлеб быжырар чер. . . Демниг ажылдың күжү-түр ийин, ынар! Далган-тараа, морковь-картошка, чигир-чимис, сүтсаржаг... Чүвүс чок дээр лаан, ынар! Кижи аарый бээрге—эмчи шыдаар, мал сырыңгылай бээрге—база ветеринар бажын билир-дир. . . —деп чугаалааш, балдызын алгаш чудуун чона берди.

Ол аразында, Ий хемни үзе турупкан бажындан улуг эвес магаботтуг, аныяк кижи үнүп келген. Бистиң-биле мендилешкеш, ол Нагибин дээр кижи мен деп чугаалайдыр. Электростанцияның директору эш Нагибин-биле станцияның иштин көрүп, оон канчаар ажылдап турарын таныштывыс. Кежээки имир дүжери билек-ле станция ажылдап эгелээр. Колхозчуларның бажыңнары, клуб, магазин, колхоз баштаар черинің бажыны, суурнуң кудумчузу каракты чылчырыкталдыр чырый бээр. Удавас ол чырык район төвүнче, Салдамче, «Совет Тыва» колхозтуң суурунче база чайынналдыр тарай бээр.

Кежээ дүшкен. Тудугжулар, ховуда тараа ажаакчылары, малчылар—бүгү колхозчулар суурнуң чүкчүгүнден чыглып келгеш, клубка кээп культуралыг дыштанылганы, хөглээшкинни эгелээн. Аас-кежиктиг колхозчу амыдыралды, Коммунистиг партияны, төрээн Совет чазакты мактаан ырылар Ий хемниң унупга чаңгыланып үнген. Колхозчулар клубка кээп илеткел дыңнап, политиктиг, уран-чечен номнарны, солуннарны, журналдарны библиотекадан ап номчуп, күш-ажылчы хүннүң түңнелин чугаалажып, дыка-ла орайга чедир таравастар. Колхозтуң алдарлыг аңчызы, Бүгү-эвилелдің көдээ ажыл-агый делгелгезинге баарларның база бир кандидады коммунист Мырлаа чаа өөрүшкүнү эккелген. Ол аңнап үнгеш, 2 сыын аткаш, оларның эьдин, кежин, мыйызын дужаагаш келген. Комсомолчу саанчы Кол Севек саап турар 13 инектериниден ол хүн 38 литр сүттү сагган—колхозтуң саанчыларының иштинден эң бедик көргүзүг. Колхозта партия эге организациязының секретарының оралакчызы Севектің удуртканы крыша, хана кылыр тудугжуларның бөлүү эге школаның бажынын крышалаарын дооскан. Тудуг бригадазының ыяш дилер бөлүүнүң мурнакчылары эштер Мырзажык, Мыйычык, Моокпан, Пирилей олар хүн пормаларын 130—150 хуу күүсеткеннер. Колхоз төвүнден эң ыракта, 300 километр черден кончуг өөрүшкүлүг медээ келген. Колхозчу Дегерек 441 ивиден 441 анайны бүрүн менди алган, өстүрүп турар. Ындыг таварылга кончуг ховар болур, ивии анайы ажаап алыры ындыг-ла белен эвес. Мурнунда үелерде, ивии анайлары ыяавыла хораар, өлүм-чидимниг болур турган. Ам ол чорук чок болдунган.

Колхозтуң баштаар черинің конторазында колхозтуң даргазы Монгалбиниң кабинединге кежээ бригадирлер, активтер чыглып келген. Оларның кижи бүрүзү чаартыкчы, кызымаккай күш-ажылдың түңнелдерин илеткээн. Эш Монгалбии баштаан баштаар черниң хуралы тус-тус ажылдар аайы-биле бригадирлерге, активчилерге чазалгаларны, даарта кылыр ажылдың хуваалдазын берген.

Тудуг бригадазының бригадири Самый-оолдуң илеткелин алгаш, колхоз баштаар чери колхозтуң суурун улам сайзырадыр, колхозчу бүрүзүн чылыг, чырык бажыңнар-биле хандырар талазы-биле чаа даалганы берген. Берген даалганы бригада алдарлыы-биле күүседир дээрзи бүзүрелдиг.

—Колхозтуң бо чылгы тудуг планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюнга чедир бүрүн доозар бис. Ынчаарда 11 чурттталга бажыңнары, электри станциязының бажыңында чедир кылынмаан үүлдер бүрүн доозулган турар—деп бригадир Самый-оол идегелди берген. Ол алдарлыы-биле күүсетинер. Бүгү белеткел ажылдары шагда-ла доозулган, ам үгле тудары арткан.

Аныяк «Май бири» колхоз районда эң мурнакчы болуп, хүн келген тудум-на өзүп, быжыгып турар. Ында ам 133 өрегелер катышкан. Чоокта чаа-ла ол өг-бүлелер Ий хемниң девискээринге чер сана чурттап, амыдыралдың товун тыппайн, түреп чораанныр. Бо хүн олар чырык, чылыг бажыңнарда чурттап, коллективтиг чаартыкчы ажылдың одуруунда аас-кежиктиг амыдыралда киргеннер. Олар ам доңуп-дожаар, аштап-түрээр деп үве билбестер.

Каш-каш үүс чылдар иштинде ээнзиреп, кандыг-даа өскерилге чок турган Ий хем, ам Тожуда социалистиг чаартылганың база бир улуг төвү болу берген. Оон чону көстүп көрбээн, сактып четпес чыргалдыг чурттталганы коллективтиг күш-ажыл-биле тудуп тургузуп, коммунизм дээш миллион-миллион совет демиселчилер-биле денге бурунгаар бүзүрелдиг базып орарлар. Оон дамырак суу күчүлүг электри энергияны төрүп үндүрүп турар эртинеже шилчитинген.

Чаартынган Ийде чаа, аас-кежиктиг амыдырал хүн келген тудум-на чаагайжып, сайзырап турар.

А. ЧИЧААН-ООЛ.

Бөрү-биле демисел

Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга сумуда «Сталинчы орук» колхозтуң чылгычызы эш Биликпен бодунуң хамаарылгазында чылгызының чайгы одарлаашкынын организастыг чорудуп турар.

Чылгычы эш Биликпен өөрү-биле кады чылгызының одарлаар черинге төрүп алган бөрүнүң 6 оолдарын дилеп тыпкаш, узуткап чок кылган.

Малдың хоралыг дайзыны бөрү-биле демиселди олар үргүлчүлеп турар.

М. ХУНА.

Чаа дүжүт ажаап алыышкынынга уткуштур

Чоокта чаа көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылчыннарының, албан-хаакчыттарының профэвилел Тыва обкомунуң IV пленуму болуп эрткен.

Часкы тарылга үезинде социалистиг чарыштың түңнелдери болгаш мал чеминиң белеткелиниң база дүжүт ажаап алыышкынының үезинде профэвилелдер организацияларының сорулгаларының дугайында көдээ ажыл-агыйның ажылчын, албан-хаакчыттарының профэвилел обкомунуң даргазы эш Дугаржык илеткел кылган.

Тываның ажылчы чоннарының өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг хереглелдерин хандырар дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың адасагыш салыышкынының тодаргай чижектерин, бистиң областың көдээ ажыл-агыйының өзүлдези көргүзүп турар.

Чүгле сөөлгү үш чылдарның дургузунда бистиң областа тракторларның саны 3,5 катап, комбайннарның саны 5 катап өскен. Областың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде көдээ ажыл-агыйның өске-даа хөй янзы машиналары ажылдап турар.

Көдээ ажыл-агыйның стахановчуларының хүрээлени өскен. Часкы тарылга үезинде 335 кижи стахановчулар болган болгаш 440 кижи шалыпчылар болуп илерээн.

«Элегес» совхозтуң механизаторлары, ажылчыннары, Барыын-Хемчик районда «Большевик», Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтарның колхозчулары часкы тарылганы 8—10 ажыл хүннеринде доосканнар. Тываның көдээ ажыл-агыйының сураглыг механизаторларының—Сарыг-Сеп МТС-те Дресвянников, Бай-Хаак МТС-те Ермолаев, Балгазын ММС-те Похоруков, Шагаан-Арыг МТС-те Бюрбю оларның болгаш оон-даа өскелериниң аттары бистиң областың ажылчы чоннарынга билдингир апарган.

Часкы тарылга чоруп турда, профэвилелдериниң обкому болгаш көдээ ажыл-агыйның база белеткелдериниң область эргелели 115 кижини хүндүлел бижик-биле шаннаан болгаш 160 кижини хүндүлел самбыразынга илередип чарлаан.

Мал чеми белеткээриниң болгаш дүжүт ажаап алыышкынының кампанияларынга белеткелдериниң чоруп турарының байдалын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Бо ажылдарның талазы-биле Кызыл-Мажалык МТС, Сүт-Хөл МТС, «Элегес» совхоз мурнакчы болуп турар.

Ындыг болза-даа, область дүжүт ажаап алыр машиналарның септелгези ам-даа багай чоруп турар. Көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдериниң область эргелели бо талазы-биле дыка четпес хемчеглер ап турар. Ам-даа 50 ажыг комбайннар септетинмээн.

Бо айтырыгның талазы-биле 11 кижи санал шүүмчүлел кылганнар. Бии-Хем МТС-тиң трактор бригадазының бригадири эш Зуев бодунуң дуржулгазын чугаалаан. Оон бригадазының кежигүнү тракторист Пушин планын 130 хуу күүсеткеш, кывар чүүлдү 344 килограммны камнап алган, тракторист Моностыршин планын 130 хуу күүсеткеш, кывар чүүлдү 344 килограммны камнап алган.

Ол ышкаш комбайнёр эш Буряктың бригадазы хүн-бүрүде септелгеге ажыл нормазын 130—145 хуу күүседип турар. Балгазын ММС-тиң эң дээре трактористери эштер Петр Назаров, Федор Исаков часкы тарылга үезинде ийи-үш нормаларны күүседип келген.

«VTKA-ның 25 чыл ою» совхозтуң стахановчузу септекчи эш Татаренко 2 тракторларны болгаш аът-биле сиген кестирер 8 машиналарны бүрүн септеп дооскан дугайында бодунуң ажылын чугаалаан.

Чадаана МТС (директору эш Навознов) ол МТС-тиң коллективи чайгы чер аңдарылгазының планын 112 хуу күүсеткенин болгаш сиген кезеринге эгелеп кирипкенин пленумнуң киржикчилеринге чугаалааш көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдериниң область эргелелинин четпес ажылдап турарын шыңгыы шүүмчүлээн.

Пленумга СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизинин эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар эш Борисов санал берип үве чугаалаан.

Пленум болза, чугаалашкан айтырыгның талазы-биле тодаргай шиитпирни үндүрген.

Сарыг-Сеп МТС-тиң коллективи (МТС директору эш Зайцев, партия эге организациязының секретары эш Кулаков, ажылчыннар комитединиң даргазы Кузнецов) 1953 чылдың часкы тарылгазынга социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Профэвилел обкомунуң база көдээ ажыл-агыйның болгаш белеткелдериниң область эргелелинин шилчиир кызыл тугун Сарыг-Сеп МТС-ке тыпсыр деп ук пленум чангыс үнбиле шиитпирлээн.

А. ЛЕПЕШКИН.

КЫЗЫМАККАЙ ПОЧТАЧЫ

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозтуң почтачызы эш Ярина онаашкан ажылынга кызымаккай ажылдап турар.

Парлалганы номчукчуларга өйшаанда чедиреринден оон ролю улам улгадыр болгаш оон кижизидикчи ажык-дузазы үре-түңнелдиг болур дээрзин эш Ярина эки билир. Ынчангаш ол, колхозчуларның, көдээ интеллигенцияның чагыткан солуннарын, журналдарын ээлерине өй-шаанда чедирип берип, почтачы хүлээлгезин кызымаккай күүседип турар.

М. ШЫДРАА.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Кичээнгейниң хажыызында

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. **(Телефон-биле).** Мал чеми белеткээр ажыл Барыын-Хемчик районнуң «Победа» колхозтан өске шупту колхозтарда түлүктеп эгелээн. Ол колхоз (даргазы эш Рымор, парторганизация секретары эш Чарык-Карак) чүгле сиген кеспейн турар эвес, харын ол чугула ажылга белеткелин безин мынчага чедир кылып албаан.

Колхозтуң сиген кестирер 2 машиналары эрткен чылын-на салыпкаан чери Кара-Сайда үрелик чытпышаан. Септелге кылыр силер деп каан 2 дарганнары хөмүр чок болганындан бо хүннерде өглеринде анаа-ла олургулаар.

Шөлдерниң сигенин шилип кезеринге хол кадыырларының ажыы дыка улуг. Ынчаарга бо талазы-биле колхозта кылдынган үве база-ла чок. 1952 чылдың сиген кезилдезинге ажыглап турган 60 хол кадыырларын Мөктээ база Санчыт олар будагдаан дижип турар, а бо чылын садып алганы 40 кадыырлар колхоз складында сыптатынмаан хевээр.

Улус ажыл-агыйында чугула кампания болур мал чеми белеткээрин ынчаар хожудадып болбас. Бо дугайын районнуң көдээ ажыл-агый килдизинден дарый хынап, боттуг удуртулганы хандырары онза негетинип турар.

С. АЛЕЕТ.

Чоннуң идегелин шынзыктырбайн турар

Бай-Тайга районнуң Мөген-Бүрен көдээ Совединиң даргазы эш Сумбуу ажылчы чоннуң аңаа тывыскан идегелин шынзыктырбас онаашкан ажылынга харыысалга чок үргүлчү арагалаар чорукче шилчээн. Кажан чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга ону көдээ Советтин депутадының кандидадынга депшиткенде, ол ак-сеткилдиг, кызымаккай ажылдаар мен деп сөзүн берип турган. Ам келгеш бодунуң азаашкынын күүсетпейн, харындаа аргалап, мегелеп болгаш самчыгдал кылып туруп берген.

Бо чылдың май 20-ден июнь 1-ге чедир Сумбуу көдээ Советтиң албан черин шоочалап каапкаш, аалдар кезип арагалап, башкыларга аът-тар үндүрүп берип чоруур кижи мен дээш чогум кылган үвези чок чоруп турган. Көдээ Советтиң даргазы Сумбуу арагалап, ажыл кылбастаанындан ажыл-агый, культураның айтырыглары көдээ Советте кончуг куду деннелде тургустунган. Сумуда кижи, мал эмчилери, башкылар болгаш өске-даа тускай эртемниглериниң хандырылгазы багай турда, эш Сумбуу ону хаайынга-даа какпайн, оюп чоруп турар.

Хөй ургларлыг иелерге чазактың тыпсып турар дузаламчы акшаларын өй-шаанда таратпайн, ол акшаларны бодунга ажыглаар, самчыгдаар чоруктарны Сумбуу үүлгедип турар. Чижээ, Мөген-Бүрен көдээ Советтиң №12 бөлүкте хөй ургларлыг хамааты эш Аракчаа Иргитке күрүнеден февраль айда-ла берген 1200 рубль дузаламчы акшаны ол самчыгдап алгаш, мынчага дээр тывыспаан.

Көдээ Советтиң даргазы эш Сумбуунуң шак ындыг төлеп чок, ажылды ак-сеткилдиг кылбас чоруун хамаарышкан черлер дарый хемчег алырын ажылчы чоннар негеп турар.

И. УСПУН-ДОРЖУ.

Уттундурган бассейн

Суг спорту болза, аныяктарны коммунистиг ёзуга кижизидериниң талазы-биле совет спорттуң эң чугула хевирлериниң бирээзи. Кижиниң кадыын камгалаарынга болгаш эьт мага-бодун дадыктырарынга суг спорт эң-не улуг ажык-дузалыг.

Бии-Хем районнуң төвү Туран хоорайда аныяк өскеннин спорттуң ол чугула хевиринге киржир аргазы чок болуп турар. Чүге дээрге, Туран хемниң уннунда улуг кижи хамаан чок, бичии уруглар безин эштир чер чок. Аңаа суг бассейни тургузар дугайында аныяктар дыка-ла күзеп, өртектиг санал-оналдарны чыл-чылда үндүрүп келгеннер.

Ынчаарга 1951 чылдың июнь айда ВЛКСМ райкомунуң II пленуму «Туран хоорайга суг бассейнин аныяктарның күжү-биле тудар»—деп шиитпирни хүлээп алган турган. Ол үнелиг ажылды хоорайның комсомол организациялары улуг көдүрлүүшкүн-биле деткип, суг бассейнинің тудуун эгелээн...

Ажыл эң-не изиг-дүлүк турар өйде тудуушкунга чугула тудуг материалдарын четче хандырбааны-биле ажыл ара үзүлген. Ону тудуг материалдары, акша-мөңгүн-биле хандырарынче райкүүском болгаш ВЛКСМ-ниң райкому сагыш салбайн барган. Оон бээр 2 чыл ажып турар. Ол шала туттунган бассейниң тудуу ам кымнын-даа сагыжынга кирбестээн.

Ынчангаш бо ажылды диргизип уламчылаарын ВЛКСМ райкому (секретарылары Янгутов, Диинмей), күш-культура болгаш спорт хереэ-ниң район комитеди (даргазы Бессмертных) боттарының шуут удуртулгазынга алза чогуур.

Ону бүгү-ниитиниң чугула хереэ кылдыр көрүп, районнуң бүгү комсомол организацияларының күжүн угландырар болза, бистиң аныяктарга ол бир улуг чедиишкин болур ийик.

Ол бир талазында, чайын эштир бассейн, ийи талазында, кыжын эки шынарлыг каток болуп шыдаар.

К. ООН.

АЙТЫРЫГЛАРГА ХАРЫЫЛАР

Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязы

Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязының дугайында номчукчулар редакциядан айтырып турар. Аңаа харыы кылдыр бо үүлдү парладывыс.

Катышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеяның бешки сессиязының шиитпири-биле тургускан Эфиопияның болгаш Эритреяның Федерациязы деп чаа күрүне эрткен чылдың сентябрьда делегейниң политиктиг картазынга көстүп келген. Ол федерацияны тургузарда мурнунда Италияның колониязы турган Эритреяны болгаш Эфиопияны (Абиссинияны) катыштырган Эфиопияның хаанының дээди эрге-чагыргазында кылдыр тургускан.

Эфиопияның чуртунуң хемчээ 1240 муң дөрбелчин километр, чурттакчылары 16,7 миллион кижи. Эритреяның чурту Дахлак ортулук-биле катай 119 муң дөрбелчин километр, чурттакчылары 1,86 миллион кижи.

Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязы физико-географтыг байдалы-биле онза чугула стратегтиг чурт болур. Соңгу-чөөн Африканың эң улуг хеми—Нилдің бир адыры Эфиопиядан эгелеп аккан. Ол хемниң адырының суун контрольдаар чорук болза, Суданга болгаш Египетке шиитпирлиг саълдарны халдадыр, чүге дээрге, Нилдің суун суггарылгага ажыглаар кылдыр хуваажырының айтырыы-биле шуут ханы харылзаалыг Эритрея болза, Кызыл далай-биле Индий Океанның катышканы Баб-эль-мандеб өөжүнүң чоок-кавызын ээлеп турар, оортан Ортаакы Азия, Австралия болгаш Ыраккы Чөөн-чүкче баар далай оруктарын контрольдаарын боттандырып болур чер болуп турар. Эритреяның Моссауа болгаш Ассаб деп порттары Кызыл далайга пароход доктаадырының эки туруштары болур. Олар стратегия талазы-биле улуг ужур-дузалыг шериг далай базазы болуп болур. Чаа эжелелди, дайындан орулга тыварын болгаш делегейни чагырып алырын бодап, оралдажып турар кижилериниң күзелин ол байдал ол районче угландырып турган болгаш угландырып турар.

Эфиопияның чурту черден казар байлак талазы-биле бай. Оон шинчилелин эвээш чоруткан болза-даа, ында алдын, платина, демир рудазы, хөмүр даш, даг дүгү, чес рудазы, селитра ышкаш бүдүрүлге тургузарының байлактары тывылган. Нефть база бар деп шинчилеп турар. Эфиопияга көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң аргалары элээн бар. Абиссинияның даглары, өске-даа районнары эки довурактыг, чаъс шыгы хөй болгаш суг элбек, климаты эки—ол бүгү катышкан дүжүттү чылдың иштинде 2—3 катап алыр арганы берип турар. Чуртта хөвен, чигир кылыр тростник, кызылтас, арбай, сорго, картофель, үс культураларын тарып турар. Кофе болгаш тапкы тарыыр шөлдер бар. Көдээ ажыл-агыйның чугула адыры болза, мал ажылы болур.

Эфиопияның болгаш Эритреяның бүгү чаа төөгүзү империализмниң хөгжүлдезинин төөгүзү-биле, колониялыг империялар тургузары-биле болгаш чиг-эттиң үнер черлерин база бараанны саарар рыноктарны катап үлежир дээш демиселдиң төөгүзү-биле тудуш харылзаалыг.

1869 чылда Суэц каналын тудуп дооскан соонда Италияның суг оруунуң кампаниязы Ассаб деп порттуоон чоок хавызы-биле катай ол черниң чагырыкчызындан садып алган. Ол садып алыышкынны кылырда аңаа амгы үениң пароход доктаар черин болгаш хөмүр даш складын тургузар бис деп тургаш боттандырганнар. Оон каш чыл болганда «Ассабтың хөмүр даш станциязының» девискээри элээн алгаан сөөлүнде ол черни Италияның чазаа катап садып алгаш Италияның колониязы кылдыр чарлаан. Ассабты дескиндир суг-даа, чон-даа чок курут чер турган, а оон соңгу үүгүнге 400 километр хире черде Массауа деп порт бар, ол болза, чурттуң төвүнче, хөй чоннуг болгаш байлактыг районнарже кирериниң хаалгазы болгаш ону дамчыштыр Эфиопияже база кирип болур турган. 1885 чылда Италияның шерии Массауаны эжелеп алгаш, чурттуң ханызынче халдап кирген. Ындыг болза-даа, Италияның империалистериниң Эфиопияның чонун кулданыр дээш кыскан бүгү-ле оралдажыышкыны чедиишкин чок болган. Италияның шерии баштайгы түр үеде чедип алган чедиишкини-биле Эфиопияның чөөн районнарын эжелеп алганнар. Ындыг болза-даа, 1896 чылда Адуйның чоогунга интервентилерни чылча шапканындан болгаш хаанның отрядтары Массауага шиитпирлиг шавар халдаашкынны чорутканының түңнелинде Италия 1896 чылда Аддис-Абебаның тайбың керээзин чаргаш, Эфиопияны хамаарышпас чурт деп бадыткаан.

Ындыг болза-даа, 39 чыл эрткен соонда (1935 чылдың октябрьның 3-те) дайын чарлавайн фашистиг Италия катап Эфиопияга халдаашкын кылган. 300 муң фашистиг шериг амгы үениң шериг чепсээ-биле деритинип алгаш, танк болгаш ужар-чүүлдүң деткимчези-биле чепсек чок чыгыы чонга халдааннар. Чурттуң суурларын болгаш хөй эвес хоорайларын агаардан хайыра чогу-биле бомбалап тургаш, Италияның эжелекчилери Эфиопияның төвү Аддис-Абеба хоорайны эжелеп алганнар, а удавааңда бодунуң хыналдазын чурттуң кол районнарынга тургусканнар. 1936 чылдың майда Италияның Чөөн Африказы деп колониязын тургусканын чарлаан, оон составынга Эритрея, Эфиопия болгаш Италияның Сомализи кирген.

Фашистиг Италия гитлерлиг Германия-биле кады делегейниң 2 дугаар дайынын кывыскаш, Африканың соңгу-чөөн талазын эжелээрин доозуп алыры-биле Италияның Чөөн Африказы-биле кожа Англияның болгаш Францияның эжелелинде турган чурттарче дайылдажып кирипкен. Ындыг болза-даа, 1941 чылда Италияның шериглери чылча шаптырган, а Эфиопия катап хамаарышпас күрүне деп чарлатынган. Эритреяны болгаш Италияның Сомализмин англичаннар эжелеп алганнар.

Ол хүннерде англи империалистер «хамаарышпас бот эргелиг» болуп катап тургустунган Эфиопияның күрүнезинге быжыглатынып алыры-биле улуг күштү салып турганнар. Ындыг болза-даа, удавааңда АҚШ дайынга кошкаан «эжин» кызып үндүрген болгаш Эфиопияның-даа Эритреяның-даа экономиказынга кол кирип эгелээн.

1945 чылда Американың «Синклер петролеум кампани» дээр нефтиниң улуг компаниязы Эфиопияның чазаа-биле 50 чылдарның иштинде ол чурттуң чөөн-мурнуу районнарындан нефть тыварының шинчилгезин

(Уланчызы 4-кү арында).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Кыдаттың улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдалар

ПЕКИН. Улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдаларга белеткелдерде Кыдат Улус Республиканың хамаатылары улам хөйү-биле киржип турар. «Гунженьжибао» солуннуң дыннатканын ёзугаар алырга, Чэнду хоорайның чүгле мурнуу-барыын кезээнде соңгулда мурнуун агитация ажылын амгы үеде пропагандистериниң 23 бөлүктери чорудуп турар. Хоорайда соңгукчуларның даңзызын тургузары доозулган болгаш кандидаттарның депшилгези эгелээн.

Улус төлээлекчилериниң хуралдарынга соңгулдалар эрткен хоорайларга болгаш суурларга соңгулдаларга чон идепкейлиг киришкен болгаш Кыдаттың Коммунистиг партиязының төлээлекчилери, хөй-ниитинин идепкейлиг ажылдакчылары кандидаттарга улуг бүзүрелин илереткен. Улус төлээлекчилериниң чер-чер хуралдарынга соңгулдалар июнь 16-да доозулган чер болур Аньхуэй можунуң Хэбей хоорайының чөөн талакы районунга соңгукчулар байырлалдың хептерин кедип алгаш соңгулда участоктарынга келгеннер. Бадылаашкыннарга соңгукчуларның 85 ажыг хуузу киришкен.

(СЭТА).

Венгрия ажылчы чоннар партиязының ТК-зының пленуму

БУДАПЕШТ. Венгр ажылчы чоннар партиязының Төп комитединин июнь 27-де болгаш 28-те болган калбак пленумунуң дугайында дыннадыгны солуннар парлап турар. Пленум политиктиг болгаш экономиктиг байдалдың дугайында Матиас Ракошиниң болгаш Имре Надьтың илеткелдерин чугаалажып көргеш, чогуур шиитпирлерни үндүрген.

Төп комитет Политбюрону чаартып соңгаан, ында Матиас Ракоши, Имре Надь, Эрне Гере, Андраш Хегедюш, Иштван Хидаш, Иштван Криштоф, Рудольф Фэльдвари, Лайош Ач, Михай Жофинец олар киргеннер; Политбюро кежигүннерине кандидаттарга Иштван Батз болгаш Бела Салаи олар соңгутурганнар.

Пленум ТК-ның кежигүннеринге кандидаттар турган Лайош Ачны болгаш Иштван Батаны Төп комитеттиң кежигүннеринге соңгаак, Бела Салаи болгаш Бела Вег оларны Төп комитеттиң кежигүнүнге киирген.

Төп комитет оргбюрону болгаш секретариаттың амгы үеге чедир турган хевирин чок кылган болгаш чингине секретарь деп дужаалды дүжүрген.

Секретариаттың кежигүннери болгаш ооң-биле чергелештир Төп комитеттиң секретарылары кылдыр Матиас Ракошини, Лайош Ачны болгаш Бела Вегти соңгаан.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының июнь 2-де медээлээни болза:

Эрткен хүннүң дургузунда Улустуң армиязының кезектери биле кыдат улустуң эки-турачы кезектери Хагамненге болгаш Пенамдоннуң мурнуу-барыын талазынга ол черлеринге ужур-дузалыг тулчуушкуннарны чоруткан. Дайзынның полку 30 ажыг самолёттарга болгаш элээн каш он танкыларга деткидип алгаш алды катап кадыг-дошкун атакаларны чоруткан. Ынчалза-даа дайзын дыка улуг когаралдарлыг ойтур шаптырган.

Июнь 2-де Улустуң армиязының зениттиг кезектери болгаш адыг-жы-анчылар дайзынның үш самолёттарын аңдара аткан болгаш беш самолёттарны үрей аткан.

(СЭТА).

АКШ-биле Ли Сын Манның аразында чугаалажыышкыннар дугайында

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң тускай корреспондентизи Цзян Наньның июнь 28-те Кэсондан дамчытканы; Бот-боттарының айыл чок чоруунуң пактызы дээр пактыны чарарының дугайында Катышкан Штаттар биле Ли Сын Манның аразында чажыт чугаалажыышкыннар доостурунга чыгап турар дээрзин бүгү демдектер херечилеп турар.

Ли Сын Манны ыдалап деткириниң ол америк туружу кончуг айыылдыг. Ол айылды амгы үеде тодаргай көрүп болур деп Синьхуа агентилелиниң корреспондентизи айтып турар.

(СЭТА).

Чехословак-совет найыралдың клубтары

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Чехословакияның областарында тургустунган, чехословак-совет найырал эвилелиниң клубтары чоннуң ортузунга улуг чедиишкиннерлиг болуп турар.

Ол клубтарда библиотекалар болгаш номчулга өрээлдери ажытынгылаан, ында орус, чех болгаш словак дылдарда совет литератураны хөйү-биле чыгган, совет солуннарны болгаш журналдарны делгээн. Ол клубтар совет күш-ажылдың методтарының дугайында болгаш культура-политиктиг темаларга лекциялары организастап, совет кижилериниң амыдыралының болгаш күш-ажылының дугайында делгелгелерни тургузуп турар. Ол клубтарга совет кино-чуруктарны көргүзүп, совет музыканың кежээлерин кылып, совет чогаалчыларның чогаалдарының номчулгаларын чорудуп, ССРЭ-ге чораан делегациялардың кежигүннери-биле ужуражылгаларны кылып турар.

Чехословак-совет найыралдың ниитилелиниң клубтары районнарның хоорайларында база бар.

(СЭТА).

„Күш-ажылдың Маадыры“ деп хүндүлүг атты Вальтер Ульбрихтиге тывысканы

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиканың президентизиниң канцеляриязының дыннадыын АДН агентилели дамчыткан. Республиканың тайбың ажыл-агыйын тургузарының херээнге, тайбыңны камгалаарының болгаш хандырарының херээнге, база чаңгыс-аай, демократтыг Германияның тургузуушкунунуң херээнге шылгарангай алдархавыяазы дээш, «Күш-ажылдың Маадыры» деп хүндүлүг атты Герман Демократтыг Республиканың министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Вальтер Ульбрихтиге ооң алдан хар харлааны-биле холбаштыр президент Пик тывыскан деп ол дыннадыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

ИТАЛИ ЧАЗАКТЫҢ ДҮШКЕНИ

РИМ. Июнь 29-туң эртенинде Гаспери республика президентизи Эйнаудиге баргаш, бодунуң баштап турар чазааның дүжүп бээриниң дугайында билдириишкинни аңаа хүлээткен. Эйнауди дүжүп бериишкинни хүлээп алган, ынчалза-даа чаа чазак тургустунгуже чедир хүнбүрүнүң ажыл-херектерин удуртуу-биле боттарының албаннарынга хевээр турарын де Гасперидан болгаш министрлерден дилээн.

Июнь 29-туң кежээзинде Эйнауди министрлер чөвүлелиниң даргазын томуйлаар сорулга-биле сүмележиишкиннер кылып эгелээн.

(СЭТА).

Венгрияда тараа ажаап алыышкыны

БУДАПЕШТ. Чурттуң мурнуу талакы районнарында тараа кестирилгези эгелээн. Солуннарның дыннадыглары-биле алырга, чамдык кол колхозтар, бүдүрүлге кооперативтери болгаш суурлар күзүн чашкан арбайның ажаап алыышкынын шагдала доозупканнар.

Элээн хөй суурларда арбайның бастырылгазы эгелээн.

(СЭТА).

Совет Эвилелинге болган эп-сеткил катыштырыышкынының митингилериниң дугайында немец демократтыг парлалгада бижип турары

БЕРЛИН. Дайынзырактарның чөнгээлеринге удур, тайбың болгаш Төрээн чуртунуң чаңгыс-аай чоруу дээш демисежип турар Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга совет улустуң эп-сеткил катыштырыышкынын республиканың чонунуң бүгү кезектери эң ханы чүүлдүгзүнүүшкүн-биле болгаш өөрүп четириишкин-биле көрүп турар.

«Немец-совет найырал өзүп болгаш быжыгып турар» деп мурнуку чүүлүнде «Нейес дейчланд» солуннуң бижип турары: «Немец болгаш совет улустарның аразында найыралдың чаа бүзүредилгези болза, бо хүннерде Совет Эвилелиниң миллион-миллион хамаатыларының немец улуска эп-сеткил катыштырыышкынын илереткен ол чаңгыс эп-сеткили болур. Совет Эвилелинде улуг-улуг митингилер совет ажылчы чоннарның немец улус-биле найыралының демдээ-биле эрттип турар».

Немец болгаш совет улустарның аразынга өжээргежир чорукту өскүдер деп кара сагыштыг оралдажыышкыннар аңаа шуут удурланышкак чүүлдү болдурар. Июньда болган болуушкуннарның түннелинде совет болгаш немец улустарның аразында найырал улам ханылаан болгаш быжыккан дээрзинге бо хүндаа чигзиниг чок болуп турар деп солун оон ыңай бижип турар.

Германияның либерал-демократтыг партиязының төп органы «Дер морген» солун Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары-биле совет кижилериниң эп-сеткил катыштырыышкынының митингилериниң дугайын дыннатпышаан, мынча деп бижээн:

«Берлинге болган фашистиг чөнгээлер совет улустуң ортузунга киленнээшкиниң чалгыын хайныктырган. Москваның, Ленинградтың Киевтиң, Сталинградтың, Минскиниң бүдүрүлгелеринде, а ол ышкаш Совет Эвилелиниң өске-даа хоорайларында болгаш суурларында массалыг митингилер чоруп турар.

(СЭТА).

Италияның чаа чазаан тургузар дугайында чугаалажыышкыннар

РИМ. Чаа чазакты тургузар сорулга-биле кылып турар бодунуң консультацияларын Итали республиканың президентизи Эйнауди июнь 30-де база катап чоруткан. Депутаттар палатазының даргазы Гронкини, сенаттың даргазы Нерцафонну, хоойлу үндүрер хуралдың шаандагы даргалары Терричинини болгаш Сарагатты, коммунистиг партиянын депутаттар палатазында болгаш сенатта парламент бөлүктериниң даргалары. Тольяттини болгаш Скоччимаррону, христиан-демократтыг партиянын парламент бөлүктериниң даргалары Морону болгаш Ческини Эйнауди хүлээп ап ужурашкан.

Чемпино Пресс агентилелиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, Эйнауди-биле беседа кылганының соонда Тольятти журналистерге мынча деп медеглээн: «Бо кризисти шиитпирлээри чиик эвес болур деп мен санап турар мен, ынчалза-даа, мээң бодап турарым-биле алырга, бир эвес демократияны кым-даа үревес болза, ону шиитпирлээри ол хире берге эвес болур. Чуртка санал-онал айтыыышкынын шагдала эрттирген, ол тодаргай түннелдерни берген. Бирги түннели чүл дээрге, соңгулда хоойлузун хүлээп албааны болгаш ол хоойлуну идип үндүрген кижилерни буруу шапканы болур. Ону барымдаалаза чогуур. Ийиги түннел: амгы үеге чедир чорутунуп келген политикага таарзынмас чоруун илередип турар.

Бир эвес бо бүгү байдалдарны шуут демократтыг ёзу-биле барымдаалап көөр болза, шиитпирни тып алыры берге эвес болур, ындыг эвес болур таварылгада бис амгы-даа, келир-даа үелерде бергелээшкиннерге таваржыр бис».

(СЭТА).

Моолдуң тудугжуларында

УЛАН-БАТОР. Улан-Баторнуң төп кезээнде чуртталганың улуг бажыңының тудуу эгелээн. ВОКС-туң (даштыкы-биле культуралыг харылзааның Бүгү-эвилел ниитилелиниң) моол-совет найырал айынга келген делегациязының кежигүнү сураглыг совет дашчы В. В. Королёв аңаа чедип келген. Ол хайгааракчы кижи болуп эвес, харын өннүк болгаш сүме кадыкчызы кижи болуп аңаа келген. Ол ажылдап кедер хевин кедип алган, холдарында хекселдер тудуп алган болган. Сураглыг совет дашчы бодунуң методун өннүктерге практика кырынга көргүзер деп шиитпирлээн.

Аңаа ажылдаар черни айтып бергеш, Дашперен, Баяр, Далай болгаш Халзан оларны дузалаар ажылдар кылчыры-биле кожуп берген. Совет тудугжу тууйбуларны кыр-кырынга салгаш чоруп берген. Ол далашпайн турган, дүвүреп сирилевээн-даа. Оон ажылдап турары кончуг ылаптыг болуп турган.

Ажыл доозулган соонда кыска митинг болган. Моол тудугжулар өөреткени дээш совет тудугжуга изии-биле өөрүп четирген болгаш ооң методун туюлунга чедир шиңгээдип алырын аазааннар. Митингге Королёв харыы чугаа кылган. Ол совет тудугжуларның мурнундан моол тудугжуларга байыр чедирген, база моол болгаш совет улустарның бузулбас найыралынга алдар кылдыр йөрээл салган.

(СЭТА).

Эфиопияның болгаш Эритреяның Федерациязы

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында.).

чорудар болгаш тывылган нефтини ажыглаары-биле дугуржулганы тургускан.

Италия-биле тайбың керээзин чарып турда, мурнунда Италияның колонияларының салымының дугайында айтырыг шиитпирлетинмейн барган. Империалистиг күрүнелер ол чурттарның дарлаткан улустарынга боттарының чурттарын боттары баштаар эргени тыпсыр айтырыгны эн-не чөптүү-биле шиитпирлээринге күзел чок болганнар.

Бүгү айтырыгларны шиитпирлээри Катышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязынче шилчиткен, чүге дээрге, аңаа ол айтырыгны шиитпирлээрде колониялыг күрүнелер АҚШ-ка баштадып алгаш, ооң дыннакчылары-биле кады бадылаашкын үндүрүп шиитпирлээринге идегээннер.

Катышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының 5 дугаар сессиязындан «Эритрея болза, Эфиопияның федерациязынга кирип турар ооң автономнуг кезии болур болгаш Эфиопияның чагыргазының хамаарышпас бот эргезинге турар» деп шиитпирни үндүрген.

Эритреяның чазаа иштики херектериниң дугайында дүрүмнү үндүрер, күүседикчи болгаш суд ажылының талазы-биле эргелиг болур деп шиитпирлээн, ынчаарга федерацияның чазаан камгалалдың, даштыкы-биле харылзажырының, акша болгаш сан-хөөнүн, даштыкы садыгның болгаш федерацияның тургустунган кезектериниң аразында садыгның херээн, а ол ышкаш даштыкы-биле харылзажырының эт-хөрөнгизин эргелээр эргени тывыскан. Эритреяның чазаа федерацияның чазааның эргезинде турар херектерде өске херектерни чорудар, иштикиниң полициязын тургузар, чурттун бюджединиң чарыгдалын дуглаары-биле үндүрүг хавырар эргелерни берген. Бүгү федерацияга бир дөмей хамаатының эргезин тургускан.

Ол шиитпириниң 7 үүлүнүң «а» кезээнде даштыкының монополистеринге ажыктыг үүлдерни доктааткан. «...Эритреядан бүдүрүлгениң, садыгның, көдээ ажыл-агыйның болгаш үс бүдүрүлге адырларының талазы-биле амгы ажылдап турар даштыкының бүдүрүлгелеринге ийикпе банкының страхование ниитилелдериниң черлеринге кандыг-даа өскелээшкин кызыгаарлаашкыны чорудуп болбас» деп ол шиитпирде бижээн.

Совет Эвилели улустарның хамаарышпас чоруун, дең эргелиг болгаш чуртунуң айтырыын боттары шиитпирлээр ёзуну камгалаар политиканы шын эдергеш, ол үеде Эритреяга хамаарышпас эргени тывыскаш, үш ай хуусаа иштинде Англияның шериин ол чурттан үндүрер болгаш Эритреяның девискээринден Эфиопияга эвээш черни бергеш ол күрүнеге Ассаб портту дамчыштыр далайче үнер оруктуг кылыр деп саналды үндүрүп турган.

Оон аңгыда ССРЭ-ниң КНО-да төлээлекчизи федерацияны тургузар дээр үзел болза, Эритреяның чонунуң күзелинге удур чоруктар деп чүвени айтып турган. Катышкан Нациялар Организациязының Эритрея дугайында комиссияга киржип турган Гватемаланың болгаш Пакистанның төлээлекчилери чурттун байдалын өөренип көргеш, «Чөөн болгаш соңгу оргуларның чурттакчыларының хөй кезии, а ол ышкаш даг чурттакчыларның янзы-бүрү санныг бөлүктери чуртту хамаарышпас кылдыр тургузар дугайында күзелин чугаалап турар» деп демдеглээн.

Шериг эжелел чагыргазының чуруму Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязын тургузары-биле үндүрген дүрүм күштүг болгуже, чок болза, 1952 чылдың сентябрьның 15-ке чедир хевээр арткан.

1952 чылдың марттың 25-те Эритреяга Улустуң хуралының соңгулдаларын чоруткан. Улустуң хуралының мурнунга тургустунган сорулга болза, КНО-дан үндүрген шиитпирни ёзугаар чогааткан чурттун үндезин хоойлузун бадылаары турган. Ону 1952 чылдың июльдун 9 хүнүнде күүсеткен.

Империалистернин негелдезин ёзугаар Эфиопия даштыкы политика талазы-биле англи-американың блогунуң аайынче кирген. Ооң херечизи болза, КНО-нуң Кол Ассамблеязының Кыдат Улус Республикага бараан садарын хоруур дугайында үндүрген чөнгээлиг резолюциязын чөпшээрежип турган болгаш, а ооң соонда АҚШ-тың күрүне департаментизиниң чаңгыс талалап чогааткан Япония-биле чарган тайбыңның керээзин шын керээ деп чөпшээрээш ат салган, 1951 чылдың сентябрь 7-де АҚШ-биле Эфиопияның аразында найыралдың болгаш экономиктиг харылзаазының дугайында Аддис-Абебага керээ чарып ат салган. Ынчаарга Эфиопия ССРЭ-ге болгаш улус-демократтыг чурттарга бодунуң бараанын садып үндүрбес болгаш Американың «дузаламчызын» алырын күүсээр бис деп илереткен.

Эфиопия адак сөөлүнде Трумэннин программазының 4 үүлүн ёзугаар Американың «дузаламчызын» алырынга киришкен. Ооң соонда «дузаламчыны» Эритреяже тарадырын дугурушкан.

Ол «дузаламчыны» Эфиопияның чону боттарының оолдарының ханы-биле төлеп турарлар. Маадырлыг корей улуска удур дайынны чорудуп турар Кореяда америк шериг командылалының чагыргазында Эфиопияның батальону бар. Ол дайынга киришкеш, улуг чидириглиг болуп турар төлээде, ону Эфиопияның солдаттары-биле үргүлчүлеп турар. Чүгле ол эвес, 1952 чылдың декабрьда «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизинге хаан Хайле Сенассие Соңгу-атлантика эвилелинге бодунуң чуртунуң кижи талазы-биле кур күжүн бээр болгаш ол ышкаш кандыг-даа негелде үндүрбейн бодунуң чуртун империалистернин белеткеп турар «Ортаакы Чөөн-чүктүң командылалынга» кадар мен деп ол чугаалаан. Хайле Сенассие Американың шериг элчини Эфиопияның шериин өөредир болгаш АҚШ биске шеригнин далай флодун тургузары-биле дайынчы корабльдерин бергеш, ооң составын өөредирин организастаан болза деп бодунуң күзелин илередип чугаалаан.

Ынчап турза-даа, чурттун чону тайбың дээш демиселди, ажылчы чоннуң эрге-ажыы дээш демиселди күштелдирип турар. Сөөлгү үеде демир оруктуң ажылчыннары боттарының эрге-ажыының камгалалы дээш каш удаа чедиишкинниг демиселди чорудуп келгеннер. Чоокта чаа Асмара болгаш Массауа хоорайларның ажылчыннары күш-ажылдың байдалын сегидер дээш демиселди чорудуп келгеннер. Ажылчы чоннуң аңгы талазы-биле медерели өзүп быжыгып турар. Ооң чижээ, Эритреяның ажылчы чону, чурттун национал хуралының соңгулдаларын чорудуп турда соңгулда системазын демократтыг кылдыр тургузар дээш демиселди чорудуп турганнар.

Эфиопияның болгаш Эритреяның федерациязының ажылчын чону Африканың колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустары-биле тайбыңның болгаш демократияның херээн камгалап турар.

М. ПАВЛОВ.

ВИТАМИННЕР

БҮГҮДЕГЕ ЭҢ ЧУГУЛА

ВИТАМИН „А“ бичин уругларның өзүлдези болгаш организми сайзыраарынга, а ол ышкаш карактарның өйүнде чөп ажылдаарынга чугула. „Лагазының согуурар аарыын“ эмнеп экиртир болгаш оа аарыгны болдурбас база имиртинде көөрүн экижидер. Ылангыя, ол болза, чидиг чырык херегээр кижилерге, автомашина чолаачыларынга, ужудукчуларга болгаш оон-даа өскелерге эн чугула. Организмнин халдамырлыг аарыгларга удурлавырын күштелдирер. Витаминни саатлыг хеерженнер болгаш уруг эмзирер иелер ажыглаарын сүмелээр.

ВИТАМИН „В“ нерви аарыгларын эмнеп экиртир болгаш аарыгны баш удур болдурбас. нерви системазын быжыглаар. Аарыг ажылдың үеринде, база нервиниң турупкан үеринде, ылангыя аар күш-ажыл болгаш угаан ажылы кылып турарларга, саатлыг хеерженнерге база уруг эмзирер иелерге эн чугула херектиг.

ВИТАМИН „В1“ чемни хемчээлдиг-биле шиңгээдип алырын болгаш организме шыгаан эттериниң катал тугузуушкунунга дузалаар. Организмге бо витаминнин чок болуру кештин, эриннин, карактын огунун чуга каттарының хувудуп аарыырынга чедирер. Баш дүгүнүн өзүлдезинге эн чугула.

ВИТАМИН „С“ цынга аарыгны эмнээр болгаш баш удур камгалаар база этиндирер. кадыкшылды быжыглаар, халдамырлыг аарыгларга удур организмнин демисежир күжүн экижидер. Цынганың хадынчак хевиринге (ниити кошкай бергенде. дүрген шатырап баксыраанда, ажыл кылып шыдаар аргалыы баксыраанда херегээр.

ВИТАМИН „Д“ организмге фосфор-кальцийлиг солчуушкунну таарыштырар. Уругларның сөөктериниң болгаш диштериниң өйүнде чөп өзүүшкүнүнге эргежок чугула. Рахиттен баш удур камгалаар болгаш этиндир эмнээр. Саатлыг хеерженнерге үре-төлдүг болгаш эмиг эмер уругларның база уруг эмзирер хеерженнерге, а ол ышкаш иелерниң организминин ниити быжыгыныын чемненишкинивге, а ол ышкаш иелерниң организминин ниити быжыгыныын чемненишкинивге, а ол ышкаш иелерниң жыышкынынга эн ажыктыг. Кижилерниң сөөгү сынганда, ону тудуштуруп, экиртиринге дузалаар.

ВИТАМИН „РР“ организмге белоктарны өй-шаанда шиңгээдиринге дузалап турар Пеллагра деп аарыгдан аартпазының болгаш экиртириниң эми болап турар, база нерви болгаш ижин-шөйүлү аарыгларының үеринде херегээр.

ВИТАМИН „Р“ гипертенияны (хан базыышкыны улгадырын) эмнээриниге ажыглап турар.

Витамин чүүлдерин бүгү-де аптекалардан рецепт чокка негенер.

Тыва областың санитар чырыдыышкын Бажыңы.

Харыысалгалыг редакторнуң хүлээлгезин түр күүседип турар М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орадакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллдистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллдистериниң 3—68, иштики информация, бухгалтериянның — 3 — 65

Обкуговомнуң типографиязы.

ТС02009.